

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קמ"ה

לעיל התבאר שאשה שמת בעלה לאחר האירוסין קודם הנישואין, אינה צריכה להחזיר את דמי הקידושין שנתן לה, כי יכולה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו.

ומנסה הגמרא לומר שנחלקו התנאים האם יכולה לומר כך או לא, ששנינו בברייתא שהמאיר את האשה, ומת או גירש אותה קודם נישואין, בתולה גובה מאתים, ואלמנה מנה, ודעת רבי נתן שבמקום שנהגו להחזיר את דמי הקדושין מחזירים, ובמקום שנהגו שלא להחזיר קדושין אין מחזירין.

ורבי יהודה הנשיא אומר באמת אמרו שבמקום שנהגו להחזיר מחזירין מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין.

ולכאורה קשה שהרי רבי נתן ורבי יהודה הנשיא אמרו אותו הדבר ובמה נחלקו.

אלא מנסה הגמרא לומר שנחלקו בסברא זו האם יכולה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו. וכך צריך לשנות בברייתא, המאיר את האשה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, וכל זה אם הוא חזר בו אבל אם מתה היא, במקום שנהגו להחזיר מחזירים ובמקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירים, ודווקא שמתה היא אבל מת הוא אין מחזירים, והטעם של רבי נתן הוא כיון שיכולה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו.

ועל זה אומר רבי יהודה הנשיא באמת אמרו בין מת הוא ובין מתה היא מקום שנהגו להחזיר מחזירים מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירים, כי היא אינה יכולה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו.

ואומרת הגמרא שלא בזה נחלקו, ובאמת לדעת כולם יכולה האשה לומר תנו לי בעלי ואשמח עמו, ולכן אם הוא מת וודאי שאינה צריכה להחזיר את כסף הקידושין.

אלא שנחלקו רבי נתן ורבי יהודה הנשיא באופן שמתה היא, האם כסף הקידושין ניתן על דעת שהוא לא יחזור לעולם ואפילו אם היא תמות ולא ישאנה, או שבמקום שנוהגים אם מתה כן מחזירים את כסף הקידושין, שלדעת רבי נתן הקידושין יכולים לחזור אם מתה במקום שנהגו, אך לדעת רבי יהודה הנשיא הקידושין ניתנו לטיבועין, וכלומר על דעת שלא יחזרו לעולם.

ושואלת הגמרא שהרי אמר רבי יהודה הנשיא שבמקום שנהגו להחזיר מחזירים. ועונה הגמרא שכוונת רבי יהודה הנשיא הייתה לסבלנות וכלומר לתכשיטים ששולח לארוסתו לאחר הקידושין, שהם חוזרים במקום שנהגו כך, אך הקידושין לדעת רבי יהודה הנשיא אינם חוזרים.

ואומרת הגמרא שרבי נתן ורבי יהודה הנשיא נחלקו במחלוקת שנחלקו בה רבי מאיר ורבי יהודה, ורבי יוסי. ששנינו בברייתא שאדם שקידש את אשתו בכיכר כסף שהיא כ"ה מנים, לדעת רבי מאיר הוא מוסיף לה את כתובתה חוץ מכסף קידושיה, לכתולה מאתים ואלמנה מנה. ולדעת רבי יהודה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה ומחזרת לו את שאר הכיכר שנתן לה בקידושיה. ולדעת רבי יוסי אם קדשה בעשרים נותן לה שלשים חצאים ואם קדשה בשלשים נותן לה עשרים חצאים.

ומבארת הגמרא את הברייתא שהרי וודאי שלא מדובר שמתה, כי באופן כזה אין לה כתובה, אלא ואף לא יתכן שמדובר שהוא מת כי אז היא לא הייתה צריכה להחזיר לו השאר, כי התבאר לעיל שהיא יכולה לומר ליורשיו תנו לי בעלי ואשמח עמו.

ואף לא יתכן שמדובר בברייתא באשת ישראל שזינתה, כי לא מדובר שזינתה ברצון כי אז היא לא זכאית לכתובה, ולא באונס כי אז היא מותרת לבעלה, אלא וודאי שמדובר באשת כהן שנאנסה שאפילו שהיא נאנסה היא אסורה לבעלה, ונחלקו התנאים בברייתא האם כספי הקדושין לטיבועין ניתנו או לא. שלדעת רבי מאיר קדושין לטיבועין ניתנו ועל דעת שלא יחזרו אליו לעולם, ולכן היא מקבלת את כתובתה בנוסף לכסף הקידושין.

ולדעת ר' יהודה קידושין לאו לטיבועין ניתנו ולכן היא נוטלת את כתובתה מתוך הכיכר של הקידושין ומחזירה לו את השאר.

ורבי יוסי הסתפק האם קידושין לטיבועין ניתנו או לא, ולכן פסק שכסף הקידושין הוא ממון המוטל בספק שהוא והיא חולקים בו, ולכן אם קידשה בעשרים שקלים שהם שמונים זוז היא צריכה להחזירה לו חצי

דהיינו ארבעים זוז, כי זה ממון המוטל בספק שחולקים בו, אלא שהיא לא מחזירה לו אותם כי היא מחשבת אותם כחלק ממה שהוא חייב לה בכתובתה, והוא צריך לתת לה עוד שלשים חצאי שקלים שהם שישים זוז כדי שתקבל סך הכל מנה דהיינו מאה זוז בכתובתה.

ואם קידשה בשלשים שקלים שהם מאה עשרים זוז היא צריכה להחזיר לו חצי שהם שישים זוז, אך אינה מחזירה אותם אלא מחשבת כאילו קיבלה אותם בכתובתה והוא נותן לה עוד עשרים חצאי שקלים שהם ארבעים זוז כדי שתקבל סך הכל מנה בכתובתה.

ואמר רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן שבכל מקום שנהגו להחזיר מחזירים, וביארו שהכוונה לנהרדעא ששם נהגו להחזיר, ואמרו רבה ורב יוסף שבשאר בבל, הסבלונות חוזרים אבל הקידושין אינם חוזרים.

ואמר רב פפא שההלכה שבין שמת הוא ובין שמתה היא או שחזר בו הוא, הסבלונות חוזרים, אך הקידושין אינם חוזרים. ואם היא חזרה בה אפילו הקידושין חוזרים.

אך דעת אמימר שהקידושין לעולם אינם חוזרים מתקנת חכמים שלא יטעו האנשים לומר שהקידושין חוזרים כיון שהם לא חלו, וממילא יבואו להתיר לו את אחותה, שאסורה עליו מדין אחות אשתו.

ורב אשי ניסה לומר שכיון שהיא קיבלה ממנו גט, גיטה מוכיח עליה שהקידושין כן תוספים בה, אך דוחה הגמרא את דברי רב אשי כיון שיש ששמעו בזה שהקידושין חזרו ולא ראו את הגט, ויבואו לומר שבאופן כזה שחזרו הקידושין הם לא חלים והוא מותר באחותה.

במשנה התבאר שהשושבינות נגבית בב"ד. ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת שחמשה דברים נאמרו בשושבינות, א. נגבית בבית דין, ב. וחוזרת בעונתה וכלומר רק שישא הנותן אשה בעצמו, ג. שאין בה משום רבית אם זה שקיבל שושבינות נותן בחזרה שושבינות גדולה יותר ממה שקיבל.

עמוד ב'

ד. שאין השביעית משמטת את חוב השושבינות, ה. שאין הבכור נוטל פי שנים בשושבינות שהגיעה לאביו אלא מתחלקת בין כולם בשווה.

ומבארת הגמרא שהסיבה שהשושבינות נגבית בבית דין זה מפני שדינה כהלוואה, והסיבה שאין בה משום רבית זה מפני שלא על דעת הריבית הנותן נתן את השושבינות אלא מחמת השמחה, ואם רצה יכל גם לפחות מהשושבינות. ומה שאין השביעית משמטת את חוב השושבינות, כיון שעוד לא הגיע זמן פרעונה ואין השביעית משמטת חוב שלא הגיעה זמן פרעונו כי עליו לא נאמר "לא יגוש". ואין הבכור נוטל פי שנים בשושבינות שהגיע לאביו כיון שאין זה דבר שאביו היה מוחזק בו אלא רק שהיה ראוי להגיע לאביו ואין הבכור נוטל פי שניים בראוי אלא רק במה שאביו היה מוחזק בו.

ואמר רב כהנא כללים בדיני שושבינות, שאדם שקיבל שושבינות ולאחר מכן שכארתו שנתן לו את השושבינות נשא אשה בעצמו, אם הוא בעיר עליו לבוא לשמחו ולתת לו את השושבינות, וכן אם הוא שומע את כל הפעמון שהיו משמיעים לשמח את החתן היה עליו לבוא לשמחו.

ואם לא שמע ולכן לא בא למשתה, אמנם יש לו תרעומת על החתן שלא הזמין, אבל עדיין חייב לשלם את דמי השושבינות, אלא שהוא יכול להפחית מהם את דמי אכילתו, ואמר אביי שנהגו בני גנא להפחית עד זוז שזה השיעור שאדם אוכל בכריסו. ואם התחייב ד' זוזים בשושבניתו שזה סכום גדול ולכן רגילים להאכילו ברווח, מפחית חצי מהם עבור דמי הסעודה. ואם התחייב יותר מכך מפחית ממנו כפי חשיבותו כמה שרגילים לכבדו במעדנים.

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שאם אדם עשה שושבינות עם אחד בפומבי, אינו יכול לבקש ממנו לשמוח עמו בחזרה בצנעא, אלא הוא יכול לומר לו בפומבי אעשה עמך כדרך שעשית עמי.

וכן אדם ששימח את חבריו בשושבינות כשנשא בתולה, חייב אף הוא לשמחו כשנושא בתולה, ואם ביקש ממנו לעשות עמו באלמנה יכול לומר לו בבתולה אעשה עמך כדרך שעשית עמי.

ואם עשה עמו באשתו השנייה ובקש ממנו אחר כך לעשות עמו באשתו הראשונה, יכול לומר לו לכשתשא אשה אחרת שנייה, אעשה עמך.

וכן אם עשה עמו באשה אחת ובקש לעשות עמו בשתיים יכול לומר לו באחת אעשה עמך כדרך שעשית עמי.

מביאה הגמרא ברייתא שאומרת שעשיר בנכסים ועשירותו בפומבי זהו בעל הגדות שיכול לדרוש בכל מקום.

ועשיר בסלעים וכלומר שולחני שמשתכר במיני מטבעות ועשיר בשמן, זהו בעל פלפול שמרוויח בפילפולו טעמים הרבה.

ועשיר בדבר המדוד, וכגון תבואה, שמשתכרים ממנה בעונתה, זהו בעל שמועות שיודע הלכות הרבה וכאשר יגיע הזמן שצריכים לו יגלה שמועותיו. והכל צריכין לבעל החיטים, וכלומר ליודע גמרא.

ואמר רבי זירא בשם רב על הפסוק במשלי "כל ימי עני רעים" שזה בעל גמרא שממית עצמו לכווין את ההלכות ולתרץ את הקושיות, ו"טוב לב משתה תמיד" זה בעל משנה שאין בה פלפול.

ורבא אמר להפך, שבעל המשנה ימיו רעים כי אינו יכול להורות הלכות מתוך המשנה, אך בעל גמרא הוא טוב לב כי הוא יכול להורות מתוך לימודו.

וכפי שאמר רב משרשיא בשם רבא על הפסוק בקהלת "מסיע אבנים יעצב בהם בוקע עצים יסכן במ", ש"מסיע אבנים יעצב בהן" אלו בעלי משנה, ששונה משניות ואינו יודע לפרש טעמים, ו"בוקע עצים יסכן במ" אלו בעלי גמרא שנהנה מדברי הגמרא.

ורבי חנינא אמר על הפסוק "כל ימי עני רעים" זה הולך על מי שיש לו אשה רעה, "וטוב לב משתה תמיד" מדבר על זה שיש לו אשה טובה.

ורבי ינאי אמר ש"כל ימי עני רעים" זה איסטניס שליבו נמאס מכל דבר מגונה שרואה, "וטוב לב משתה תמיד" זה שדעתו יפה ולא מזיק לו שום דבר לכלוך.

ורבי יוחנן אמר ש"כל ימי עני רעים" זה רחמן שלבו בוכה תדיר על מאורעות שרואה, ו"טוב לב משתה תמיד" זה אכזרי.

ורבי יהושע בן לוי אמר ש"כל ימי עני רעים" זה שדעתו קצרה וקפדן ואינו רעה בשל אחרים, "וטוב לב משתה תמיד" זה שדעתו רחבה.

